

แง่คิดและคำเชิญชวน

สิ่งหนึ่งซึ่งผมทั้งในฐานะอาจารย์มหาวิทยาลัยและบรรณาธิการวารสารทางวิชาการ ใฝ่ฝัน อยากจะเห็นมานานคือ บรรยากาสทางวิชาการที่คึกคักมีชีวิตชีวา และมีคุณภาพ ภายในประเทศนี้ เมื่อแรกเข้ามารับตำแหน่งบรรณาธิการวารสารพุทธศาสน์ศึกษา ผมหวังอะไรไว้มาก และคิดว่าจะพยายามอย่างสุดความสามารถที่จะก้าวไปให้ถึงสิ่งที่ตั้งความหวังเอาไว้ นั่น หนึ่งในบรรดาความหวังหลายประการนั้นคือ ความต้องการจะเห็นวารสารพุทธศาสน์ศึกษาเป็นเวทีแสดงผลงานทางวิชาการของผู้ใฝ่รู้ในทางพุทธศาสนาในระดับที่ไม่น้อยหน้าไปกว่าวารสารทางวิชาการชั้นดีที่ตีพิมพ์ในต่างประเทศ

แม้ว่าในวันนี้จะยังไม่มีสัญญาณบ่งบอกว่าสิ่งที่ผมมุ่งหวังจะเป็นจริงในช่วงเวลาอันไม่ไกลนี้ แต่ผมก็หวังเสมอว่า สักวันหนึ่ง เราจะก้าวไปถึงจุดหมายที่ว่านั้น อันที่จริง สังคมไทยเป็นสังคมพุทธแบบเถรวาท เราเคยเป็นสิ่งที่ถูกศึกษาโดยนักวิชาการต่างประเทศมานานหลายทศวรรษ มีงานทางวิชาการจำนวนมากโดยชาวต่างประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในสังคมไทย โดยส่วนตัวผมเชื่อว่าไม่มีใครรู้จักสังคมไทยและพุทธศาสนาแบบไทยได้ดีเท่ากับคนไทย ผมไม่อยากจะเดาว่าอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เราไม่สู้จะมีงานวิชาการเกี่ยวกับเรื่องของเราเอง เมื่อเทียบกับนักวิชาการที่อุตสาหะดิ้นรนมาจากแดนไกลเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจสังคมเรา แต่สิ่งที่ผมพอจะพูดได้ คือ นี่น่าจะเป็นความผิดปกติที่เราทุกคนควรตระหนักรู้ และเร่งวันเร่งคืนเพื่อลบภาพเก่าๆ นี้ออกไป ในแง่วิชาการ ผมถือว่าเป็นเรื่องผิดปกติที่เมื่อเราอยากจะรู้เรื่องของเราอย่างเป็นระบบเรากลับต้องพึ่งพาคนอื่น หากวันใดที่ความใฝ่ฝันนี้เป็นจริง วันนั้นงานของนักวิชาการต่างประเทศเหล่านี้ก็จะมีฐานะเป็นส่วนเสริมสำหรับทำความเข้าใจสังคมเราในฐานะงานที่ผ่านกรอบมองจากคนภายนอก ไม่ใช่แกนหลักที่เราต้องพึ่ง และตามศึกษาอย่างที่เป็นอยู่เวลานี้

พุทธศาสน์ศึกษาเล่มใหม่นี้เริ่มต้นด้วยบทความโดยกองบรรณาธิการเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีปัญหาหนึ่งที่เรากำลังเถียงกันมานานโดยยังไม่มีข้อยุติคือ พระสงฆ์ควรเรียนวิชาการทางโลกภายในขอบเขตใด ผมขอถือโอกาสนี้เชิญชวนว่า พุทธศาสน์ศึกษากำลังต้องการบทความที่วิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผลว่า อะไรคือเกณฑ์ทางวิชาการ

วัฒนธรรม หรือมิติอื่น ๆ สำหรับกำหนดว่า หากพระสงฆ์จำเป็นต้องเรียนรู้วิชาการอื่นที่ไม่ใช่พุทธธรรมอะไรคือขอบเขตที่พระสงฆ์สามารถเรียนรู้ได้โดยไม่เสียหรือกระทบต่อสมณภาวะและค่านิยมของผู้คนในสังคมและอะไรคืออาณาเขตที่เมื่อพระสงฆ์ก้าวเข้าไปแล้วจะเป็นผลเสียทั้งต่อพระสงฆ์เองและพุทธศาสนาโดยรวม

มีบทความสองชิ้นที่กล่าวถึงพระสงฆ์ธรรมยุตเหมือนกัน แต่ภาพของคณะสงฆ์ธรรมยุตที่ออกมาจากบทความสองชิ้นนี้ค่อนข้างขัดแย้งกัน บทความของอาจารย์ศรีสุพร ช่วงสกุล กล่าวถึงธรรมยุตในแง่ประวัติศาสตร์ โดยชี้ให้เห็นว่า คณะสงฆ์ธรรมยุตรุ่นบุกเบิกเฝ้าพระสงฆ์ไทยชุดแรกที่พยายามปรับเนื้อหาและวิธีอธิบายพุทธธรรมให้สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์หัวใจของวิทยาศาสตร์คือความคิดแบบมนุษยนิยมและเหตุผลนิยม (แม้ว่าจริงอยู่ที่เราสามารถเข้าใจและทำงานทางวิทยาศาสตร์ในกรอบความเชื่ออื่นเช่นเทวนิยมก็ตาม ตักกระแสหลักของวิทยาศาสตร์คือแนวคิดแบบมนุษยนิยม) มองจากบทความนี้ ดูเหมือนว่า การปฏิรูปพุทธศาสนาในเมืองไทยโดยท่านพุทธทาส ตามที่อาจารย์วรรณ สถาานันท์ เสนอเอาไว้ในพุทธศาสนศึกษาเมื่อก่อนจะไม่ใช่ของใหม่ เพราะก่อนหน้านี้ท่านนั้นมีผู้ทำงานปฏิรูปในลักษณะเดียวกันนี้มาแล้วคือพระสงฆ์ธรรมยุตรุ่นบุกเบิก เรื่องนี้น่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อยายประเด็นต่อไป เช่น ศึกษาลักษณะการทำงานเชิงปฏิรูปของท่านพุทธทาสเปรียบเทียบกับพระสงฆ์ธรรมยุตในต้น

บทความของอาจารย์พลศักดิ์ จิระไกรศิริ ให้ภาพถึงคณะสงฆ์ธรรมยุตว่าเมื่อเทียบกับคณะสงฆ์มหานิกาย ธรรมยุตมีแนวโน้มสูงกว่าที่จะเชื่อในระบบการเมืองและบริหารจัดการแบบอำนาจนิยม งานของอาจารย์พลศักดิ์ในงานวิจัยทางรัฐศาสตร์ที่กระทำต่อพระสงฆ์ธรรมยุตในปัจจุบัน เมื่อนำภาพสองภาพจากข้อเขียนของอาจารย์ศรีสุพร และอาจารย์พลศักดิ์มาประกอบกันดู เราเห็นความขัดแย้งค่อนข้างชัด อำนาจนิยมคือระบบ

ที่ตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย ประชาธิปไตยมีรากฐานความคิดแบบมนุษยนิยมที่เชื่อว่ามนุษย์คือสิ่งมีปัญญาสามารถวินิจฉัยและร่วมกันกำหนดอนาคตทั้งของตนและสังคมได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอำนาจภายนอก ในขณะที่อำนาจนิยมไม่เชื่อเช่นนั้น แต่เชื่อว่ามนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่พร้อมและพอจะกำหนดอนาคตของตนเอง

ถ้าเราคิดว่างานสองชิ้นนี้ทำกับคณะสงฆ์ธรรมยุตคนละสมัย เราก็คงพอจะเข้าใจภาพที่ขัดแย้งกันนี้ได้ แต่ก็มีคำถามหนึ่ง ตามมาคือ เกิดอะไรขึ้นกับคณะสงฆ์ธรรมยุตหลังจากหมดยุคของท่านผู้นำบุกเบิกก่อตั้งแล้ว ความเปลี่ยนแปลงเชิงประวัติศาสตร์และปรัชญานี้น่าจะมีคำอธิบายในรูปบทความทางวิชาการ ผมขอถือโอกาสเชิญชวนไว้ ณ ที่นี้ว่าพุทธศาสนศึกษา กำลังต้องการบทความทำนองนี้

สำหรับบทเสวนาระหว่างอาจารย์ระวี ภาวิไล กับอาจารย์มารค ตามไท นั้น เชื่อว่าคงให้ข้อคิดและประเด็นใหม่ ๆ สำหรับนำไปติดต่อได้มากมายแก่ผู้ที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ สองท่านนี้เป็นนักวิชาการที่สัมผัสและคิดเกี่ยวกับเรื่องที่น่ามาถกกันอย่างจริงจัง ทักษะที่แสดงออกจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลรวมของกระบวนการคิดที่แต่ละท่านสะสมมาเป็นเวลานาน แม้ว่าในบางเรื่องสองท่านอาจจะคิดไม่ตรงกันก็ตาม

บทความสุดท้ายที่ขอตั้งข้อสังเกตคือ บทความวิพากษ์ปรัชญาการเมืองของท่านพุทธทาส โดยอาจารย์ปริชา ช่างขวัญยืน พื้นฐานทางวิชาการของอาจารย์ปริชาคือปรัชญา (การเมือง) และพุทธศาสนา ทักษะที่อาจารย์แสดงอย่างตรงไปตรงมาต่อความคิดของท่านพุทธทาสจึงเป็นสิ่งที่ควรรับฟัง และแน่นอนหากจะมีปฏิกิริยาทางวิชาการจากผู้ที่ไม่เห็นด้วย พุทธศาสนศึกษาก็พร้อมเสมอที่จะตีพิมพ์บทความเชิงปฏิกริยานั้น ขอถือโอกาสเชื่อเชิญเป็นครั้งสุดท้ายก่อนพบกันอีก ๔ เดือนข้างหน้าครับ